PAPER - 6

MT

2017 .... 1100 Seat No. | | | | | | | |

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - I PAPER - VI

Time : 3 Hours **Model Answer Paper** **Marks : 80**

★ प्रथमः विभागः - गद्यम् ।

उ.१. **अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**

१. **अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**

I) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १

अर्वाचीनकाले अन्तर्जालमेव ज्ञानकल्पवृक्षः, यतः **ज्ञानलालसां सम्पूर्यते अनेन ।**

II) पूर्णवाक्येन उत्तरत । १

मानवस्य **अन्तर्जालम्** श्रेष्ठाविष्कारः ।

III) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । १

अनेन तन्त्रज्ञानेन वैश्विकवार्ताः समुपलभ्यन्ते । - **सत्यम् ।**

२. **शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**

I) सन्धिविग्रहं कुरुत । १

i) तैश्च - **तैः + च ।**

ii) निमिषमात्रेणैव - **निमिषमात्रेण + एव ।**

II) विलोमपदानां मेलनं कुरुत । १

	अ	ब
(1)	उपलब्धः	**अनुपलब्धः ।**
(2)	प्राचीनकाले	**अर्वाचीनकाले ।**

III) गद्यांशतः विशेषणे चित्वा लिखत । १

i) **सर्वविधं** संज्ञापनम् ।

ii) **विविधेषु** संशोधनेषु ।

V) **विविधेषु, संशोधनेषु, प्राचीनकाले, अर्वाचीनकाले** । १

ब) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

१. **अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**

I) वानराः दूरं पलायिताः यतः **स्वामी अभिमुखः जातः।**

II)	कः कं वदति । **याचकः स्वामिनं / विवेकानन्दमहोदयं** वदति ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा योग्यं वा अयोग्यमिति लिखत । स्वामी वानराणां पृष्ठतः गच्छति । **- अयोग्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	सन्धिविग्रहं कुरुत।	१
i)	उच्चैरभाषत - **उच्चैः + अभाषत** ।	
ii)	कठिनोऽयम् - **कठिनः + अयम्** ।	
II)	गद्यांशे विलोमपदे चिनुत ।	१
i)	पुरतः × **पृष्ठतः** ।	
ii)	चलः × **निश्चलः** ।	
III)	विशेषण-विशेष्ययोः मेलनं कुरुत । (table below)	१
IV)	**दूरीकर्तुम्, दंष्टुम्, पलायितुम्** ।	१
३.	**पृथक्करणम् ।**	२
i)	**वानराः दंष्टुमधावन् ।**	
ii)	**स्वामी पलायितुमारभत ।**	
iii)	**याचकः उच्चैः अभाषत ।**	
iv)	**स्वामी निश्चलः अभिमुखः जातः ।**	
क)	**गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।	१
i)	एते **विशेषभावाः** नाट्यरसाः इति व्याख्याताः।	
ii)	**अध्यवसायः** नाम दृढनिश्चयः ।	
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरत। वीररसस्य प्रधानः गुणः **उत्साहः** ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । षड्रसैः भोजनम् आस्वाद्यं भवति । - **सत्यम् ।**	१

	अ	ब
(1)	स्वामिनम्	**सम्भ्रान्तम् ।**
(2)	याचकः	**आसीनः ।**

२. **शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**

I) विग्रहं लिखत । १

i) भावाश्च - **भावाः + च ।** ii) रसैर्युक्तम् - **रसैः + युक्तम् ।**

II) उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत। १

i) 'वर्णाः' नाम रङ्गाः अक्षराणि च ।

१. वर्णमालायां कति वर्णाः सन्ति? अत्र वर्णाः - **अक्षराणि ।**

२. इन्द्रचापे सप्त वर्णाः सन्ति । अत्र वर्णाः - **रङ्गाः ।**

III) गद्यांशतः द्वे विशेषणे चित्वा लिखत । १

आस्वादनीया — कलाकृतिः — **मनोहारिणी**

IV) **षड्रसैः, क्रियाभिः, विविधभावैः, अभिनयैः ।** १

३. **पृथक्करणम् ।** २

रसनिष्पत्तिकारकगुणाः

- **पराक्रमः**
- **स्थैर्यम्**
- **धैर्यम्**
- **उत्साहः**
- **गर्वः**
- **वीर्यम्**

✶ द्वितीयः विभागः - पद्यम् ।

उ.२. **अ) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **पृथक्करणम् ।** २

मित्रस्य विशेषणानि

- नयनयोः **प्रीतिरसायनम् ।**
- **पात्रम्**
- **दुर्लभम्**
- चेतसः **आनन्दनम् ।**

उ.२. **ब) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **शब्दज्ञानम् ।**

I) चतुर्थपदं लिखत। १

i) भ्रमरः : मधुकरः :: कमलम् : **अरविन्दम्** ।

ii) राजा : नृपः :: वंशः : **कुलः** ।

II) मञ्जूषातः योग्यविशेषणे चित्वा लिखत । १

उदारचेताः — गजनीनरेशः — **कुलावतंसः**

२. **अन्वयपूर्तिः ।** २

हे कुटज, **दैवात्** समुपागतवति मधुकरे **अवहेलां** मा गाः। **अयं** मधुकरः मकरन्दतुन्दिलानाम् **अरविन्दानां** महामान्यः अस्ति ।

क) **द्वे सुभाषिते शुद्धे पूर्णे च लिखत ।** ४

i) यो यमर्थं **प्रार्थयते यदर्थं घटतेऽपि च ।**
अवश्यं तदवाप्नोति न चेच्छ्रान्तो निवर्तते ॥

ii) अङ्गेन **गात्रं नयनेन वक्त्रं न्यायेन राज्यं लवणेन भोज्यम् ।**
धर्मेण हीनं खलु जीवितञ्च चन्द्रं विना भाति तथा न रात्रिः ॥

iii) अणुपूर्वं **बृहत्पश्चाद् भवत्यार्येषु सङ्गतम् ।**
विपरीतमनार्येषु यथेच्छसि तथा कुरु ॥

ड) **वृत्तनाम चिनुत ।** १

अस्य श्लोकस्य वृत्तनाम **उपेन्द्रवज्रा** इति ।

✶ तृतीयः विभागः - स्थूलवाचनम् ।

उ.३. **अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**

I) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । १

संस्कृतवाक् राष्ट्रभाषा भवतु इति सर्वेषां सांसदानाम् इच्छा । - **असत्यम् ।**

II) एकपदेन उत्तरं लिखत । १

भीमरायस्य नवा धुर् **घटनासमितिप्रमुखपदम्** ।

२. **पृथक्करणम् ।** २

मन्त्रिमण्डलरचना → **विधिमन्त्रिपदे नियुक्तिः** → **घटनासमित्याः कार्यम्** → **संस्कृतविषयकः प्रस्तावः**

	✶ चतुर्थः विभागः - लेखनकौशल्यम् ।	
उ.४.	**यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ३ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**	
अ)	**परिच्छेदपूर्तिः ।** मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा परिच्छेदं पुनर्लिखत । शब्दानां माधुर्यं स्वर्गं प्रापयति **कटुता** च नरके पातयति। एक एव शब्दः जीवनं विभूषयेत् उतान्यः शब्दः जीवनं नाशयेत्। एकदा द्वयोः धनिनोः मध्ये **विवादः** उत्पन्नः। तौ न्यायालयं गतौ। तयोरेकः अचिन्तयदहं लक्षं रूप्यकाणि स्यूते स्थापयित्वा न्यायाधीशस्य गृहं गतवान्। न्यायाधीशस्तस्य **मन्तव्यं** ज्ञात्वा क्रुद्धोऽभवत्। धनिकोऽवदत् भोः, मत्सदृशाः लक्षरूप्यकाणां **दातारः** दुर्लभाः एव । न्यायाधीशः अवदत् लक्षरूप्यकाणां दातारः कदाचिदन्येऽपि भवेयुः परं लक्षरूप्यकाणां निराकर्तारः मत्सदृशाः अन्ये विरला एव। अतः कृपया गच्छतु । न्यायस्थानं मलिनं मा कुरु । लज्जितः धनिकः धनस्यूतं **गृहीत्वा** ततः निर्गतः ।	५
ब)	**३ पर्यायेषु १ विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यात्मकं निबन्धं लिखत ।** **१. मद्यपानं महापापम् ।** मद्यं कुलविनाशकं इति यत् कथ्यते तत् सत्यमेव। मद्यपस्य बुद्धिः भ्रष्टा भवति। सः अतीव अस्थिरः चञ्चलश्च भवति। स्वकर्तव्यं स नैव करोति । मद्यस्य व्यसनेन स द्रव्यनाशं करोति। एतेन सः दरिद्रः भवति। तस्मात् सः स्वकुटुम्बपोषणमपि कर्तुं समर्थः न भवति। अन्ते सः स्वजनेन च तिरस्कृतो भवति। अतः मद्यपानं महापापम्। **२. दूरदर्शनम् ।** अधुना गृहे गृहे दूरदर्शनसंचाः वर्तन्ते। दूरदर्शनं मनोरंजनस्य उत्तमं साधनं तु अस्ति एव। तथापि दूरदर्शनस्य माध्यमेन एकतः उपविश्य एव वयं जगति यत् प्रचलति तद् ज्ञातुं शक्नुमः। विश्वविख्याताः राजनीतिज्ञाः कलाकाराः च अस्माकं परिचिताः भवन्ति। जगति कुत्रापि क्रीड्यमानाः क्रीडास्पर्धाः वयं गृहे उपविश्य एव सुखेन अवलोकयामः। बालानां कृते उपयुक्ताः कार्यक्रमाः प्रसारिताः भवन्ति । लोकशिक्षणार्थं दूरदर्शनस्य माध्यमम् अत्यन्तम् उपयुक्तम्। परं सातत्येन दूरदर्शनस्य अवलोकनं नेत्राणां कृते हानिकारकं एव भवति। यथा दूरदर्शनं हितकारकं तथैव हानिकारकं भवति। **३. मैत्रीदिनोत्सवः ।** प्राप्ते भये परित्राणं प्रीतिविश्रम्भभाजनम् । केन रत्नमिदं सृष्टं मित्रमित्यक्षरद्वयम् ।। आधुनिककाले ऑगस्टमासस्य प्रथमरविवासरे मैत्रीदिनोत्सवः सम्पद्यते। अस्मिन् उत्सवे मित्रत्वं गौरवायते न केवलं बालकैः किन्तु प्रौढजनैः अपि। असौ उत्सवः सर्वत्र आल्हादम् उत्साहं च प्रसारयति। सन्मित्रम् उत्सवे, व्यसने, राजद्वारे, श्मशाने अपि मनुजस्य सन्निधौ तिष्ठति। जीवने सन्मित्रस्य उपलब्धिः सुखस्य परमावधिः एव। अतः एषः मैत्रीदिनोत्सवः साम्प्रतं महता उत्साहेन सम्पद्यते ।	५

क) **संस्कृतानुवादः ।**

८ वाक्येषु ५ वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं कुरुत । ५

i) **(त्वं)** तव भ्रातुः नाम **वद** ।

ii) अहं **निबिडे अरण्ये** व्याघ्रम् अपश्यम् ।

iii) **सिंहः** पशूनां **राजा** अस्ति ।

iv) **सत्त्वं** यशसः कारणम् **अस्ति** ।

v) वयं वृक्षस्य **छायायाम्** उपवेक्ष्यामः ।

vi) कः **तुभ्यम्** एतत् अकथयत् ?

vii) क्रोधः **मृदुवादेन** शाम्यति ।

viii) नाटकस्य **आरम्भे** अभिनेता (सूत्रधारः) तस्य भार्याम् आह्वयति ।

ड) **वाक्यरचना ।**

i) धातूनां प्रयोगः - ४ धातुषु ३ धातून् प्रयुज्य ३ वाक्यानि संस्कृतभाषया लिखत । ३

१. बालकः **गणेशाय** मोदकम् **अर्पयति** ।

२. याचकः **नृपं** धनं **याचते** ।

३. **श्रीगणेशाय** मोदकाः **रोचन्ते** ।

४. माता **बालकाय** कथां **कथयति** ।

ii) अशुद्धिसंशोधनम्-अव्ययानि प्रयुज्य रचितेषु ४ वाक्येषु २ वाक्ययोः अशुद्धिसंशोधनं कुरुत । २

१. **विद्यालयात्** बहिः मार्गः अस्ति ।

२. **नदीम्** अभितः क्रीडाङ्गणं वर्तते ।

३. सुरेशः **वाद्यवादने** प्रवीणः ।

४. अलं **विषादेन ।**

✶ पञ्चमः विभागः - व्याकरणम् - उपयोजनकौशल्यम् ।

उ.५. **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ५ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **क्रियापदरूपैः आवलिपूरम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

तृतीयपुरुष-एकवचनस्य रूपाणि लेखनीयानि ।

धातुः	आज्ञार्थः	वर्तमानकालः	परोक्षः भूतकालः	विध्यर्थः	द्वितीयः भविष्यकालः	प्रथमः भूतकालः
अस् (२प.प.)	**अस्तु**	अस्ति	**आस**	**स्यात्**	**भविष्यति**	आसीत्
ग्रह् (९आ.प)	गृह्णीताम्	**गृह्णीते**	**जग्राह**	**गृह्णीत**	ग्रहीष्यते	**अगृह्णीत**

ब) **नाम-सर्वनामरूपैः आवलिपूरणम् ।** (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
षष्ठी	राज्ञः	**राज्ञोः**	**राज्ञाम्**
प्रथमा	**श्रीः**	**श्रियौ**	श्रियः
सप्तमी	अस्मिन्	**अनयोः / एनयो**	**एषु**
द्वितीया	**इमाम् / एनाम्**	**इमे / एने**	इमाः / एनाः

क) **धातुसाधित-विशेषणैः कोष्ठकपूर्तिं कुरुत ।** (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

कर्मणि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि विध्यर्थक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि वर्तमानकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्
उक्तम् **आदिष्टः**	**गतवन्तः** **कथितवती**	**आस्वादनीया** **अभिनेतव्या**	**विलसत्** **गवेषमाणाः**

ड) **समासाः ।**

विग्रहवाक्यानां समासनामभिः सह मेलनम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

	अ	ब
i)	शीतः ऋतुः, तस्मिन् ।	**कर्मधारय समास**
ii)	इष्टम् अनतिक्रम्य।	**अव्ययीभाव समास**
iii)	सुखं च दुःखं च, तयोः ।	**इतरेतर द्वन्द्व समास**
iv)	न मर्त्याः, तैः।	**नञ् तत्पुरुष समास**
v)	हितं करोति इति ।	**उपपद तत्पुरुष समास**
vi)	अध्ययनाय इदम् ।	**चतुर्थी तत्पुरुष समास**
vii)	पक्षिणः मित्राणि येषां ते ।	**बहुव्रीहि समास**
viii)	इतरेभ्यः इतरम् ।	**पञ्चमी तत्पुरुष समास**

इ) **वाक्यपरिवर्तनम् ।** (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

i) **भगवान्** तस्मै **नूतनचीवराणि दत्तवान्** ।

ii) **त्वम्** अस्माकं जीर्णकुटीम् **आगच्छ ।**

iii) **यदा सोमशर्मणा पृष्टम् आसीत् तदा** अनन्तभट्टो व्याधयः कीदृशं पीडयन्ति एतत् स्पष्टीकुर्वन्नासीत् ।

vi) कविः **राजानं काव्यं श्रावयति / श्रावयते** ।

फ)	**सङ्ख्यावाचकाः । (रिक्तस्थानपूर्तिः ।) (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३
i)	चकितचकितः सोमशर्मा अपृच्छत्, "**षड्** वैद्याः ?"	
ii)	तेषाम् **एकस्य** गणस्य प्रमुखः आसीत् लेरसियानामा ।	
iii)	शाकुन्तलस्य **चतुर्थः** अङ्कः अतीव सुन्दरः अस्ति ।	
iv)	सप्ताहस्य **त्रिवारम्** अहं मन्दिरं गच्छामि ।	
	✶ **षष्ठः विभागः - अनुवादकौशल्यम् ।**	
उ.६.	**अ) संस्कृतगद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** Once, a new writer came to meet the renowned playwright (dramatist) राम गणेश गडकरी. Having abundantly praised the poetic creativity of respected गडकरी's plays, he said, "Reading your literature, even I wish to write something like you." I hope that I could get your guidance. So, what shall I do first?" गडकरी replied, "Think again!"	४
ब)	**संस्कृतपद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** Even a single tree that is planted, will work like a son. It pleases the gods with flowers, and the guest with (its) shade. It pleases men with fruits; there is nothing useless in a tree. Even a tree without flowers and fruits gives resort to a traveler.	४
क)	**संस्कृतनाट्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** प्रियंवदा – Alas! Indeed the undesirable has occurred. The absent-minded शकुन्तला offended some honorable one. (Looking ahead) This दुर्वासस् is a short-tempered sage. Having cursed her with unattainable solution, he left. अनसूया – Who else can burn more than the fire? Go, bow down at his feet and try to make him return; in the meanwhile I will keep water ready for ablutions. प्रियंवदा – Sure. (Thus she retires)	४
	** ** ** ** **	